

„Hasznos életcélt találni, és azt kitartóan megvalósítani – ez az egyik titka minden olyan életnek, melyet érdemes megélni.” (Herbert Casson)

Pályaérettség vizsgálat Vas megyében 7. osztályos tanulók körében

Pályaorientációs tanácsadó pedagógusként tisztában kell lennünk azokkal a társadalmi kihívásokkal, amelyek az utóbbi évtizedekben hatással voltak a társadalmat működtető alrendszerekben történt változásokra, például a gazdaságban, és ezzel együtt a már nem statikus munkaerőpiacon is, vagy az oktatásban, amelyek mind befolyásolják az iskolaválasztást, a pályaválasztást, mint az életpályát meghatározó első fontos állomást.

A fiatalok ma több ezer foglalkozás közül választhatnak, és az ifjúkorban megszerzett tudás rövid idő alatt elavul, érvényét veszti, megújításra szorul. Ma már szinte elképzelhetetlen, hogy a fiatalok egy munkahelyen, egy foglalkoztatási körben tudják eltölteni aktív életüket, tehát nemcsak az életpálya/foglalkoztatás elfogadására, a gyakori munkahelyváltásra kell felkészítenünk őket, hanem a majdnem biztos pályamódosításokra is.

A 2018/2019-as tanév II. félév feladatai közé kollégáimmal beépítettünk egy egyéni és egy csoportos, a pályaorientáció keretében elvégzett pályaérettség kérdőívvel felvett és elemzett vizsgálatot. A kérdőívet kitöltők mind 7. osztályos tanulók voltak, azért választottuk őket, hogy a kapott eredmények figyelembevételével, majd 8. osztályban a középfokú iskolaválasztásnál, a feltárt ismeretekre alapozva megfelelő döntést tudjanak hozni. (A csoportos kitöltők nyolcadik osztályfokon írásban kaptak tájékoztatót a szeptemberi, vagy októberi első szülői értekezleten, amelyet személyesen a szülők vehettek át.)

A helyes pályaorientáció, a jó iskolaválasztás elsősorban a tanuló számára meghatározó, hiszen olyan pályát kell választania, amelyben személyisége, értékes tulajdonságai, képességei kiteljesedhetnek, mely elégedetté és eredményessé teheti őt.

A helyes pályaválasztás ugyanakkor a társadalom szempontjából is fontos, mert lehetővé teszi egyénileg és társadalmilag is a hasznos önmegvalósítást.

Kit tekintünk pályaérettnek:

Pályaérett az az ember, akinek a pályán tanúsított magatartása megfelel a kérdéses életkorra jellemző szakmai fejlődési folyamatnak.

Kutatásunk eredményeit diplomadolgozatomban összegeztem.

Vizsgálatunkban az alábbi *hipotéziseket* fogalmaztuk meg:

1. Az egyéni pályaeorientációra jelentkezők körében magas azon tanulók aránya, akiknek az iskolaválasztását, pályaválasztását korlátozó tényezők befolyásolják.
2. A csoportos pályaeorientációra jelentkezők körében magas azon tanulók aránya, akiknek a pályaeérettség kérdőív változóira kapott eredményét korlátozó tényezők befolyásolják.
3. Az egyéni és a csoportos konzultációra jelentkezők körében a pályaeérettség kérdőív változói közül, mindkét nem esetében, a többi változóhoz viszonyítva az ismeretszerzés, a pályaismeret értéke a legalacsonyabb.

A vizsgálathoz használt pályaeérettség kérdőív, - melyet a Nemzeti Pályaeorientációs Portálról töltöttem le – változói az alábbiakról tájékoztatnak:

1. Információszerzés, pályaismeret – megmutatja, hogy a tanuló mennyire képes hasznosítani tudását a különböző pályákról, foglalkozásokról, képzési lehetőségekről. Rendelkezik-e ilyen irányú ismeretekkel, mennyire szükséges külső segítséget nyújtani számára, és ellátni őt információval.
2. Célvezéreltség, motiváltság, jövőkép kialakítása - rávilágít, hogy mennyire kialakultak a tanulónál a pályaválasztási célok, és annak megvalósítását illetően mennyire motivált, milyen a jövőbe vetített pályaképe.
3. Szociális kapcsolatok (kapcsolati háló) befolyása - megmutatja, hogy a tanulót milyen támogató környezet veszi körül, mennyire tudja kifejezésre juttatni elképzeléseit, foglalkoznak-e környezetében a pályaválasztás kérdésével.
4. Döntési képesség – megmutatja, hogy milyen tapasztalata van a válaszadónak a saját döntési mechanizmusaival kapcsolatban. Hosszan mérlegel, vagy gyorsan dönt, meghozott döntéseiben mennyire bízik, mennyire tartja helyesnek/helytelennek azokat.
5. Önismeret – a tanuló mennyire ismeri saját tulajdonságait, képességeit, érdeklődését ahhoz, hogy felelősen hozzáfogjon a saját pályaeépítéséhez, szakma-/ foglalkozás, vagy képzés választásához.

A 2018/2019-es tanév II. félévében egyéni pályaorientációs konzultáción 19 fő 7. osztályos tanuló vett részt. Két tanuló kizárólag információs tanácsadás keretében vette igénybe szolgáltatásunkat, sajátos nevelési igényű tanulóként, a továbbtanulási lehetőségeikről szerettek volna tájékozódni. Ők nem vettek részt a kérdőív kitöltésében, így 17 fő 7. osztályos tanulóval sikerült a kérdőívet felvennem.

A diplomadolgozatomban meghatározott szempontok alapján egyénileg elemeztem őket.

Az elemzett mintában a nemek aránya kiegyenlített volt, 9 fiú (53%) és 8 lány (47%) vett részt az egyéni pályaorientációs foglalkozáson.

A fiatalok tankerületi eloszlását illetően a minta már kevésbé mutat egyenletes képet, elsősorban szombathelyi dominanciájú (10/17, ~58%), az egyházi (3/17, ~18%) és az alapítványi (2/17, ~12%) fenntartású iskolákból, valamint a sárvári tankerületből (2/17, ~12%) kevesebb tanuló jelentkezett.

Az elemzett mintában a találkozás gyakorisága kiegyenlítettnek mondható, 7-en (41%) vették igénybe a komplex, többszereplős egyéni pályaorientációt, és 10 tanuló (59%) vett részt csak egy alkalmas foglalkozáson.

Egyéni pályaorientáción megjelent tanulók pályaérettséget feltáró kérdőív összeredménye (N=17 fő)

	Elért eredmény:	Alacsony (0-35%)	Közepes (36-65%)	Magas (66-100%)
Információszerzés	59 %		x	
Célvezéreltség, motiváltság, jövőkép	69 %			x
Szociális kapcsolatok (kapcsolati háló) befolyása	69 %			x
Döntési képesség	62 %		x	
Önismeret megfelelő szintje, a személyes felelősség érzése	76 %			x

Azoknál a tanulóknál, akiknek pályaérettség profiljukban értékeik több területen a közepes (60 % alatt) tartományba tartoznak, az ő esetükben sok a bizonytalanság vagy kialakulatlan a pályaérettség.

Ez az eredmény szakmaválasztási bizonytalanságot is jelez, ezért egyéni tanácsadás keretében segítünk a képességeinek és érdeklődésének, elképzeléseinek leginkább megfelelő iskolatípus és pálya kiválasztásában.

Pályaérettséget feltáró kérdőív összeredményeként megállapítható, hogy az információszerzés és a döntési képesség területén a megkérdezettek közepes eredményt értek el, ezért az érintetteknél minden esetben e területek fejlesztésére van szükség.

A válaszok értéke a két nemre vonatkoztatva eltérő, ezért ezzel a problémával kiemelten kell foglalkoznunk ahhoz, hogy a tanuló sikeres döntéseket tudjon hozni, célirányossá téve a nekik leginkább megfelelő irányt. Az ő esetükben különösen fontos, hogy a hosszú távra szóló pályaelképzelést próbáljunk meg kialakítani. Az egyéni pályaorientáción a megjelent tanulók közül egészségi problémával rendelkezik - a fent említetteken túl még - 5 tanuló. Közülük hárman érzik egészségi problémájukat pályaválasztásuk szempontjából korlátozónak.

Eredmények tovább gondolásra az esetelemzésekből:

A tanulók az egyéni pályaorientációra való jelentkezés céljaként a következő szempontokat fogalmazták meg:

- Információ bővítés,
- Az érdeklődési profil meghatározása, valamint az ennek megfelelő képzési forma kiválasztása,
- Gyógypedagógiai felülvizsgálat után, a gyógypedagógus tanácsára,
- Nincs elképzelése a középfokú továbbtanulást illetően,
- SNI diagnózisa miatt a kizárható szakmák és tanulmányi területek miatt érzett bizonytalanság és tanácstalanság,
- Egészségi probléma, a kizárható szakmák és tanulmányi területek miatt érzett bizonytalanság és tanácstalanság,
- Korlátozott tényezői (SNI diagnózis és egészségi probléma is), a kizárható szakmák és tanulmányi területek miatt érzett bizonytalanság és tanácstalanság.

A pályaválasztás szempontjából tapasztalt problémák:

- o SNI diagnózis,
- o Egészségi probléma,
- o Korlátozó tényezők jelenléte, SNI diagnózis és egészségi probléma,
- o Gyenge tanulmányi eredmény.

Fontosnak éreztem a szülő-gyerek interakciót, mint környezeti tényezőt kielemezni. A találkozások során eddig csak arra figyeltem, hogy ha a szülő befolyásolta a gyermekét, „helyette” válaszolt, abban az esetben minden alkalommal megkértem, hogy a foglalkozást kizárólag a gyermekkel szeretném folytatni.

Most jobban figyeltem a szülőkre és érzékeltem, hogy mik azok a hibák, amiket szülőként nem lenne szabad elkövetniük:

- o Az leszel, ami akarsz, mi nem szólunk bele,
- o Mi jobban tudjuk, mert mi vagyunk a felnőttek!
- o Az a „legbiztosabb”, ha szakma és érettségi is van egyben,
- o Kizárólag a „megélhetési szempontokra” figyelj, az az első,
- o Nekem akkor nem „adatott” meg, (a saját vágyainkat, álmainkat szeretnék gyermekünkkel megvalósítani),
- o Saját szakmánkról lebeszélni vagy
- o Saját szakmánk folytatására biztatni - hiszen mi már „tudjuk”.
- o Előre elterveztünk mindent a gyermekünk életével kapcsolatban és tragédiaként éljük meg, ha nem sikerül,
- o Irány a diploma! - A tudás érték!
- o Ha rájöttünk, hogy nem megy, merjünk változtatni, váltani.

Az egyéni pályaaorientáció során azt tapasztaltam, hogy a legfontosabb gondolat az, hogy miért is nehéz a tanulónak/tanulóknak a pályaválasztási döntés?

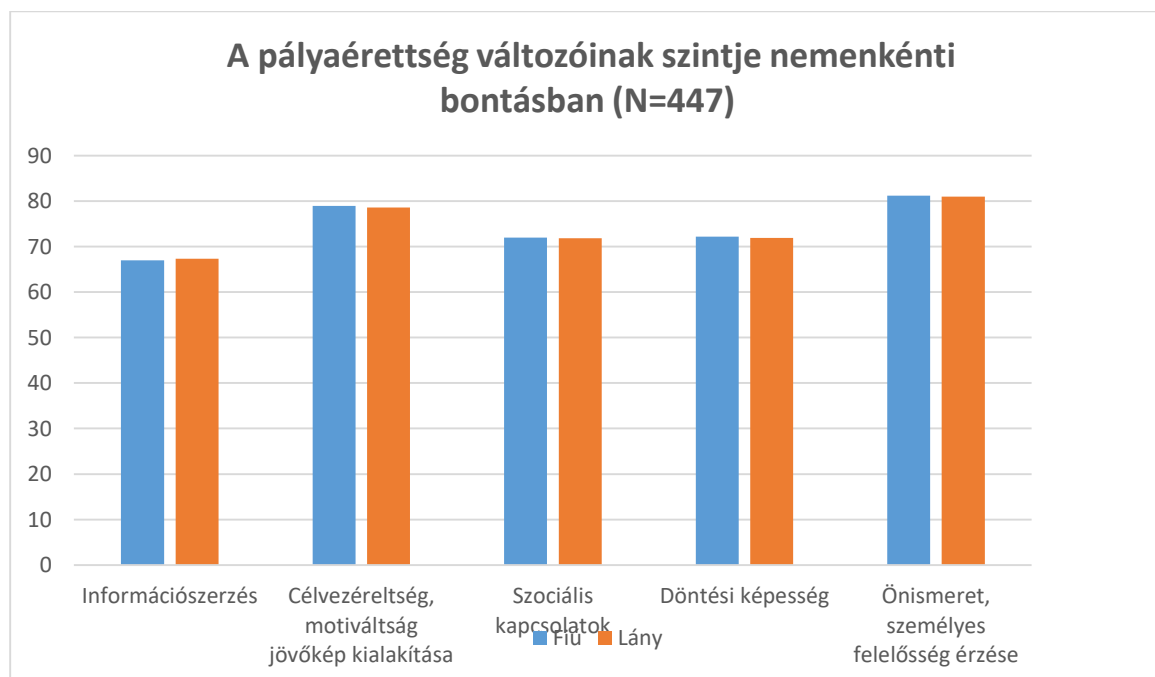
- o Információhiányban szenvednek,
- o Félnek a változástól, legtöbbjük kényszerként éli meg a pályaválasztást,
- o Életkori sajátosságaikból adódóan „mással” vannak elfoglalva,

- o Többségük pályaegettsége, azon belül leginkább pályaismeretük közepes szintű,
- o Nincs még meg a belső igény arra, hogy azzal foglalkozzon, mit szeretne majd dolgozni,
- o Többségük nem szeretne hosszabb ideig tanulni,
- o Nem ismerik önmagukat, készségeiket, képességeiket,
- o Igazából még nem érdekli őket az, hogy mi lesz 10-15 év múlva.

Ami a legfontosabb, hogy milyen a jó, a megfelelő iskola a gyermek számára. Ahová szívesen jár, ahol boldog és jól érzi magát, ahol motivált és érdekli az, amit tanulnak, ahol a képességeinek megfelelőek az elvárások.

Csoportos tesztfelvételnél az adatfelvétel és a kérdőív felvétele a 2018/2019-es tanév II. félévében történt, míg az adatok elemzését és a kérdőív kiértékelését 2019. június- július hónapokban végeztük. Az adatokat az SPSS.22. program segítségével dolgoztam fel.

A csoportos pályaegettségi vizsgálatban a megyében tanuló 2262 fő 7. osztályos tanulóból 447 fő vett részt (208 lány és 239 fiú), tehát a tanulók 19,7%-át sikerület elérnünk, amit jó aránynak tartunk a vizsgálat szempontjából.

Az eredmények alapján elmondhat, hogy a két nem között, egyik változó mentén sem mutatható ki jelentős különbség.

Megvizsgáltuk, hogy **a szülők iskolai végzettsége milyen hatással van a tanulók pályaerettiségre?**

Az eredmények alapján az anya iskolai végzettsége nem befolyásolja a pályaerettiség változóit. Az apa végzettsége is csak az önismereti változó esetében mutat különbséget. Azok a tanulók, akiknek az édesapja alapfokú végzettséggel rendelkezik, alacsonyabb pontszámot értek el az önismereti skálán, azoknál a diákoknál, akiknek az édesapja középfokú végzettséggel bír.

Településtípus és a pályaerettiség összefüggésénél azt tapasztaltuk, hogy a kistelepüléseken lakó és tanuló diákok nagyobb arányban tanulnának és tanulnak tovább az alacsonyabb presztízsű szakiskolákban, mint városi társaik.

Mindazonáltal a továbbtanulási aspirációk, tanulmányi teljesítmények és a település jellege közötti kapcsolat gyakran eltűnik, amennyiben a szülők iskolázottságát is figyelembe vesszük. Így tulajdonképpen igazából nem a település hatását vélhetjük felfedezni a tanulók teljesítményeinek területi különbözőségében, hanem a lakosság iskolai végzettsége szerinti egyenlőtlen megoszlását a különböző típusú települések között.

Különbség mutatkozik a **döntési képesség** esetében azoknál a tanulóknál, akik a pályaválasztási szakembertől szereztek információt a továbbtanulással kapcsolatban.

Szintén egyértelmű kapcsolat van a **szociális kapcsolatok** befolyása változó esetében azoknál a fiataloknál, akik a rokonoktól szerzik be a pályaválasztással kapcsolatos információikat.

Érdekes, hogy azoknál a tanulóknál, akik a barátokat jelölték meg információ forrásnak, nem mutatott ki a statisztikai elemzés különbséget egyik változó tekintetében sem. Ez elmondható azokról a diákokról is, akik a TV-t jelölték meg tájékoztató forrásként.

Megvizsgáltuk a **nem és az egészségi probléma** összefüggését a pályaerettiség tekintetében

Az öt változó közül az információszerzés és az önismeret változó esetében szignifikáns összefüggés mutatkozott az egészségi állapot és a kitöltő neme között.

Hasonló képet mutat az önismereti változó eredménye, bár mindkét nem esetében csökkentek a különbségek. Jelentős különbség van mindkét nem tekintetében az egészségi problémával rendelkező és egészséges tanulók között az információszerzés tekintetében.

Kollégáimmal a szakirodalmi ismeretek és saját tapasztalataink alapján felállított hipotéziseket a vizsgálat igazolta, és további munkánkra sikerült használható és megfontolandó következtetéseket levonnunk.

A **pályaorientációs tanácsadás** olyan interdiszciplináris tevékenység, ahol döntő jelentősége a tanácsadó személyisége, aki rendszeresen frissíti módszertani és elméleti tudását is.

Az intellektuális képességek mellett fontos a rugalmasság, a segítőkészség, az empatikusság, a támogatásképesség, a jó kommunikációs készség, az infokommunikációs eszközök használatában való jártasság, valamint a megfelelő önismeret is.

A folyamatosan változó munkaerőpiaci lehetőségek, az ehhez igazodni próbáló dinamikusan változó iskola- és képzési rendszer, speciális felkészülést igényel a pályaorientációval foglalkozó szakemberektől.

Eddigi szakszolgálati munkám során, azt a következtetést vontam le, hogy jóval többen keresik fel egyéni pályaorientáció alkalmával a Vas Megyei Pedagógiai Szakszolgálat Székhelyintézményének Pályaválasztási tanácsadóját azon fiatalok, akiknek korlátozó tényezői vannak. A 17 egyéni pályaorientációra jelentkezett diák közül nyolc SNI és BTMN diagnózissal rendelkező fordult hozzám, ketten rendelkeztek egészségi problémával és három fiatal az SNI és BTMN diagnózis mellett még egészségi problémával is küzd.

Az eseteket elemezve további munkámra megfogalmazandó következtetéseket sikerült levonnom. Ezt azért tartottam fontosnak, mert egy iskolaválasztás előtt álló fiatalnak nagyon fontos, hogy tudja, most hol tart, és hova tud képessége, készsége, egyéb személyiség jellemzői alapján eljutni.

A pályaérettséget feltáró kérdőívnel a legtöbb esetben az információszerzés változója volt közepes szintű, így tudtam segíteni abban, hogy a hozzám forduló tanuló eligazodjon a munka világában és ennek megfelelően el tudja helyezni magát az iskolarendszerben, valamint abban is, hogy a további pályaorientációs foglalkozások során, a képességeinek, érdeklődésének megfelelően milyen irányba induljon el. Természetesen bízom abban, hogy a sok hasznos információ mellett - mivel nem elég felismerni és kitűzni a célt – szorgalommal és kitartással a tanulók megvalósíthatják vágyaikat.

A diplomadolgozatomban feltárt eredmények (egyéni és csoportos pályaorientáció alkalmával is) megmutatták, hogy kiemelt jelentőséggel bírnak a korlátozó tényezők, kifejezetten az egészségi problémák.

Fontos számba venni a kizárható szakmákat és tanulmányi területeket, mert akkor időben segíthetünk az iskolaválasztásban, valamint a pályaválasztásban az irányokat kijelölni.

Az egészségügyi alkalmasság orvosi kategória, az alkalmassági vizsgálatot foglalkozás egészségügyi orvos végzi.

Fontos, hogy erre a vizsgálatra a szakképzés előtt kerüljön sor, mert a tanulmányi idő alatt a tanulók már gyakorlatokon vesznek részt, illetve olyan pályát nem érdemes választani, melyet valamilyen kizáró egészségügyi ok miatt a tanuló nem tud majd végezni.

A szakirodalom mellett az elmúlt évek tapasztalatai is tükröződnek a harmadik megfogalmazott hipotézisünkben, valamint az ehhez kapcsolható eredményekben, miszerint a pályaérettség kérdőív változói közül, az egyéni és csoportos pályaorientáció alkalmával az információszerzés, pályaismeret értéke a legalacsonyabb.

Az eredmények függvényében már tájékoztattam a tanulókat, a szülőket, a tanárokat, hogy a jó döntéshez megfelelő pályaismerettel kell rendelkezni. Sok információt kell begyűjteni az iskolákról és a különböző szakmákról, melyekben segíthetnek szakmaleírások, szakmabemutató filmek, iskolai és szakképzési honlapok és az üzemlátogatások.

Nem árt megismerni, hogy milyen munkakörülmények között kell dolgozniuk, milyen munkatevékenységet kell végezniük, milyen a munkamód, milyen fizetésre számíthatnak.

A munkaerő-piaci információkról sem szabad elfeledkezni, hogy milyen irányban várható gazdasági fejlődés, mennyire piacképes egy szakma, milyenek az elhelyezkedési lehetőségek - akár itthon akár külföldön – és milyen szakmának van jövője, és milyen új szakmák jelennek meg a munkaerőpiacon.

Nem könnyű 14 évesen elköteleződni egy adott szakma mellett, sokan még 18 évesen sem igazán tudják, hogy mit is szeretnének csinálni, milyen munka lenne a számukra ideális. A pályaismeret bővítése, az információszerzés fontos a képzési kínálat szempontjából, és a szakmák felől is, felsorolva milyen készségek, képességek jelentenek előnyt az adott foglalkozás gyakorlásánál, milyen elhelyezkedési és továbbtanulási lehetőségek adódnak a fejlődésre, milyen foglalkozás-egészségügyi követelményeket írnak elő az adott szakma gyakorlásához. Fontos először megnézni a kínálatot. A képzési rendszer adta lehetőségekről tájékoztatást nyújtok a szülőknek a szülői értekezleten és a diákoknak osztályfőnöki órán, ahol felhívom a figyelmet arra, hogy ne csak az legyen az iskolaválasztási/pályaválasztási döntés alapja, hogy hol tölti el a fiatal az elkövetkező néhány évet, hanem egy hosszú távra szóló pályaelképzelést próbáljon kialakítani.

A kérdőívet csoportos felvételnél ezért tartottam kifejezetten hasznosnak, mert a tanulók és szüleik kézzel fogható eredményt kaptak visszajelzésül, és így bízom abban, hogy az eredményeket mérlegelve, alaposabb pályaismeretre tesznek szert.

A korlátozó problémáknál, rendkívül figyelem felhívónak találtam, hogy mind egyéni, mind csoportos pályorientációnál, hogy a válaszok értéke egészségi probléma esetén, a két nemre vonatkoztatva eltérő. Pályorientációs tanácsadó pedagógusként évek óta kiemelten jelzem az érintetteknek, hogy minél előbb foglalkozni kell az egészségi problémákkal a pályaválasztás tükrében. Egészségi problémák esetén, kizáró és egyedi elbírálást jelentő okoknál érdemes mielőbb felkeresni foglalkozás egészségügyi orvost.

Remélem, hogy ezen az eredmények ismeretével segíthetem a tanulókat, hogy sikeres döntést hozzanak, célirányossá téve a nekik leginkább megfelelő irányt.

Görög Emese

szakvizsgázott pályorientációs tanácsadó pedagógus
Vas Megyei Pedagógiai Szakszolgálat
Pályaválasztási Tanácsadó